

नेपाल सरकार
राष्ट्रिय पुनर्निर्माण प्राधिकरण
केन्द्रीय आयोजना कार्यान्वयन ईकाई
(अनुदान व्यवस्थापन तथा स्थानीय पूर्वाधार)
भूकम्पीय गुम्बा पुनर्निर्माण आयोजना

भूकम्पबाट प्रभावित गुम्बा/बिहार/स्तूपहरूको संरक्षण
जीर्णोद्धार तथा पुनर्निर्माण सम्बन्धी कार्यविधि

२०७५

भूकम्पबाट प्रभावित गुम्बा/बिहार/स्तूपहरूको संरक्षण, जीर्णोद्धार तथा पुनर्निर्माण सम्बन्धी कार्यविधि

२०७५

प्रस्तावना

२०७२ साल बैशाख १२ गते गएको विनाशकारी भूकम्प र तत्पश्चात्का परकम्पहरूबाट प्रभावित गुम्बा/बिहार/स्तूपहरूको संरक्षण, जीर्णोद्धार तथा पुनर्निर्माण कार्यलाई छिटो छरितो किसिमबाट सम्पन्न गर्ने, गराउने सम्बन्धमा प्रक्रिया निर्धारण गर्न भूकम्पबाट प्रभावित संरचनाको पुनर्निर्माण सम्बन्धी ऐन, २०७२ को दफा ३१ बमोजिम तयार गरिएको “भूकम्पबाट प्रभावित गुम्बा/बिहारहरूको संरक्षण, जीर्णोद्धार तथा पुनर्निर्माण सम्बन्धी कार्यविधि-२०७४” लाई समयानुकूल थप परिमार्जन गरी गुम्बा/बिहार/स्तूपहरूको संरक्षण, जीर्णोद्धार तथा पुनर्निर्माण गर्न वाञ्छनीय भएकोले यो कार्यविधि परिमार्जन गरी जारी गरिएको छ ।

प्रारम्भिक

१. संक्षिप्त नाम र प्रारम्भ

- (क) यस कार्यविधिको नाम “भूकम्पबाट प्रभावित गुम्बा/बिहार/स्तूपहरूको संरक्षण, जीर्णोद्धार तथा पुनर्निर्माण सम्बन्धी कार्यविधि-२०७५” रहेको छ ।
- (ख) यो कार्यविधि भूकम्पीय गुम्बा पुनर्निर्माण आयोजना मार्फत लगत संकलन गरिएका भूकम्पबाट प्रभावित संस्थागत, गुठी, सरकारी र सार्वजनिक गुम्बा/बिहार/स्तूपहरूको संरक्षण, जीर्णोद्धार तथा पुनर्निर्माण गर्ने प्रयोजनका लागि मात्र लागू हुनेछ ।
- (ग) यो कार्यविधि प्राधिकरणको कार्यकारी समितिले स्वीकृत गरेको मितिदेखि लागू हुनेछ ।

२. परिभाषा

विषय वा प्रसङ्गले अर्को अर्थ नलागेमा यस कार्यविधिमा

- (क) “प्राधिकरण” भन्नाले भूकम्पबाट प्रभावित संरचनाको पुनर्निर्माण गर्ने सम्बन्धमा व्यवस्था गर्न बनेको ऐन, २०७२ को दफा (३) अनुसार गठित “राष्ट्रिय पुनर्निर्माण प्राधिकरण” भन्ने सम्झनु पर्दछ ।
- (ख) “विभाग” भन्नाले संस्कृति, पर्यटन तथा नागरिक उड्डयन मन्त्रालय अन्तर्गतको पुरातत्व विभागलाई सम्झनु पर्दछ ।
- (ग) “समिति” भन्नाले संस्कृति, पर्यटन तथा नागरिक उड्डयन मन्त्रालय अन्तर्गतको बौद्ध दर्शन प्रवर्द्धन तथा गुम्बा विकास समितिलाई सम्झनु पर्दछ ।
- (घ) “उपभोक्ता/निर्माण समिति” भन्नाले कुनै पनि गुम्बा/बिहार/स्तूप व्यवस्थापन समिति अन्तर्गत गुम्बा/बिहार/स्तूपहरूको संरक्षण, जिर्णोद्धार तथा पुनर्निर्माण कार्यका लागि गठित उपभोक्ता/निर्माण समितिलाई बुझ्नु पर्दछ ।
- (ङ) “केन्द्रीय आयोजना कार्यान्वयन इकाई” भन्नाले राष्ट्रिय पुनर्निर्माण प्राधिकरण अन्तर्गतको केन्द्रीय आयोजना कार्यान्वयन इकाई (अनुदान व्यवस्थापन तथा स्थानीय पूर्वाधार) लाई सम्झनु पर्दछ ।
- (च) “जिल्ला आयोजना कार्यान्वयन इकाई” भन्नाले राष्ट्रिय पुनर्निर्माण प्राधिकरण अन्तर्गतको केन्द्रीय आयोजना कार्यान्वयन इकाई (अनुदान व्यवस्थापन तथा स्थानीय पूर्वाधार) मातहतको इकाईलाई सम्झनु पर्दछ ।
- (छ) “भूकम्पिय गुम्बा पुनर्निर्माण आयोजना” भन्नाले पुनर्निर्माण तथा पुनर्स्थापना गर्ने कार्यका लागि राष्ट्रिय पुनर्निर्माण प्राधिकरण अन्तर्गतको केन्द्रीय आयोजना कार्यान्वयन इकाई (अनुदान व्यवस्थापन तथा स्थानीय पूर्वाधार) अन्तर्गतको भूकम्पबाट प्रभावित गुम्बा/बिहार/स्तूपहरूको संरक्षण, जिर्णोद्धार तथा पुनर्निर्माण कार्यका लागि स्थापना भएको आयोजनालाई सम्झनु पर्दछ ।
- (ज) “प्राचीन स्मारक” भन्नाले प्राचीन स्मारक संरक्षण ऐन, २०१३ (संशोधन सहित) को दफा २ (क) मा परिभाषित गरिएका स्मारकहरूलाई सम्झनु पर्दछ । साथै कुनैपनि गुम्बा/बिहार/स्तूप निश्चित रूपमा सय वर्ष पुगेको प्रमाण नभएको अवस्थामा समितिको कार्यालयमा कायम रहेको दर्ता मिति हेरी तथा पुस्ताको रूपमा गणना गर्नुपर्ने भएमा चार पुस्ता पुगेका गुम्बा/बिहार/स्तूपहरूलाई सय वर्ष पूरा भएको स्मारक मान्न सकिनेछ ।
- (झ) “पुरातात्विक महत्वका वस्तु” भन्नाले प्राचीन स्मारक संरक्षण ऐन, २०१३ को दफा २ (ख) मा परिभाषित वस्तुलाई सम्झनु पर्दछ ।

- (ञ) “संरक्षण” भन्नाले प्राचीन स्मारक संरक्षण ऐन, २०१३ बमोजिम स्मारकलाई मर्मत गर्ने, सफा राख्ने समेतको प्रबन्ध गरी स्मारकलाई मौलिक स्वरूपमा दुरुस्त राख्ने कामलाई सम्भन्नु पर्दछ ।
- (ट) “पुनर्निर्माण” भन्नाले भूकम्पका कारण भत्किएर पूर्णरूपमा क्षतीग्रस्त संरचनाहरूको प्राप्त प्रमाणहरूका आधारमा यथासंभव साविककै शैली, स्वरूप, आकारप्रकार, बनौट, परम्परा अनुसारको संरचनागत प्रबन्ध, निर्माण सामग्री र प्रविधि प्रयोग गरी पुनर्निर्माण गर्ने कार्यलाई बुझ्नु पर्दछ ।
- (ठ) “व्यवस्थापन समिति” भन्नाले संस्था दर्ता ऐन, २०३४ वा बौद्ध दर्शन प्रवर्द्धन तथा गुम्बा संचालन नियमावली/निर्देशिका, २०७१ बमोजिम गठित गुम्बा/बिहार/स्तूप आदिको परम्परादेखि संरक्षण,सम्बर्द्धन, रेखदेख, पूजाआजा आदि गर्दैआएको समितिलाई बुझ्नुपर्दछ ।
- (ड) “उपभोक्ता/निर्माण समिति” भन्नाले गुम्बा, बिहार, स्तूप, आदिको परम्परादेखि संरक्षण, सम्बर्द्धन, रेखदेख, पूजाआजा, व्यवस्थापन गर्दै स्मारकको जीवन्त पक्षलाई संरक्षण गर्न योगदान पुऱ्याई आइरहेको गुम्बा, बिहार र स्तूप व्यवस्थापन समिति अन्तर्गत गठित उप-समिति सम्भन्नु पर्दछ ।
- (ढ) “स्थानीय तह” भन्नाले महानगरपालिका/ उपमहानगरपालिका/ नगरपालिका र गाँउपालिकालाई सम्भन्नु पर्दछ ।
- (ण) “लगत” भन्नाले भूकम्पीय गुम्बा पुनर्निर्माण आयोजनाले प्रश्नावली तयार गरी संकलन गरेको सूचना र तथ्याङ्कलाई सम्भन्नु पर्दछ ।

३. गुम्बा/बिहार/स्तूपहरूको वर्गीकरण

- (क) यस कार्यविधि बमोजिम लक्षित गुम्बा/बिहार/स्तूपहरूमा पुगेको क्षतिको आधारमा संलग्न अनुसूची १ बमोजिम वर्गीकरण गरिएको छ ।
- (ख) यस कार्यविधि बमोजिम पुनर्निर्माण हुने ग्रेड ४ र ५ अन्तर्गतका २००० वर्ग फिटसम्मका गुम्बा/बिहार/स्तूपहरूलाई प्लिन्थ एरियाका आधारमा देहाय बमोजिम थप वर्गीकरण गरिएको छ ।
- अ. “वर्ग ए” –६००वर्ग फिटसम्म वा सो भन्दा कम प्लिन्थ एरिया भएको क्षतिग्रस्त गुम्बा/बिहार/स्तूपहरूको सम्बन्धमा ६०० वर्ग फिट प्लिन्थ

एरियाको पुनर्निर्माण गर्नुपर्ने संरचनाहरू यस वर्गमा पर्नेछन् ।

- आ. “वर्ग बि” – ६००-८००वर्ग फिटको प्लिनथ एरिया भएको क्षतिग्रस्त गुम्बा/बिहार/स्तूपहरूको सम्बन्धमा ८०० वर्ग फिट प्लिनथ एरियाको पुनर्निर्माण गर्नुपर्ने संरचनाहरू यस वर्गमा पर्नेछन् ।
- इ. “वर्ग सि” – ८००-१०००वर्ग फिटको प्लिनथ एरिया भएको क्षतिग्रस्त गुम्बा/बिहार/स्तूपहरूको सम्बन्धमा १००० वर्ग फिट प्लिनथ एरियाको पुनर्निर्माण गर्नुपर्ने संरचनाहरू यस वर्गमा पर्नेछन् ।
- ई. “वर्ग डि” – १०००-१२००वर्ग फिटको प्लिनथ एरिया भएको क्षतिग्रस्त गुम्बा/बिहार/स्तूपहरूको सम्बन्धमा १२०० वर्ग फिट प्लिनथ एरियाको पुनर्निर्माण गर्नुपर्ने संरचनाहरू यस वर्गमा पर्नेछन् ।
- उ. “वर्ग ई” – १२००-१६००वर्ग फिटको प्लिनथ एरिया भएको क्षतिग्रस्त गुम्बा/बिहार/स्तूपहरूको सम्बन्धमा १४०० वर्ग फिट प्लिनथ एरियाको पुनर्निर्माण गर्नुपर्ने संरचनाहरू यस वर्गमा पर्नेछन् ।
- ऊ. “वर्ग एफ” – १६००-२०००वर्ग फिटको प्लिनथ एरिया भएको क्षतिग्रस्त गुम्बा/बिहार/स्तूपहरूको सम्बन्धमा १८०० वर्ग फिट प्लिनथ एरियाको पुनर्निर्माण गर्नुपर्ने संरचनाहरू यस वर्गमा पर्नेछन् ।
- (ग) “वर्ग जी” – २००० वर्ग फिट भन्दा माथि प्लिनथ एरिया भएका पुनर्निर्माण गर्नुपर्ने ग्रेड ४ र ५ अन्तर्गतका क्षतिग्रस्त गुम्बा/बिहार/स्तूपका संरचनाहरू यस वर्गमा पर्नेछन् ।
- (घ) उपदफा (ख) मा उल्लिखित प्रत्येक वर्गका एक र दुई तलाको आर.सि.सि.र ईटा/ढुंगाको गारोबाट निर्माण गर्ने गरी क्रमशः बाह्र/बाह्र गरी जम्मा चौबिस किसिमका विभिन्न नमूना ड्रईड तथा डिजाइनहरू तयार गरिनेछ ।

४. गुम्बा/बिहार/स्तूपहरूको संरक्षण, जीर्णोद्धार सम्बन्धी व्यवस्था

- (क) गुम्बा/बिहार/स्तूपहरूको संरक्षण, जीर्णोद्धार तथा पुनर्निर्माण गर्दा “भूकम्पबाट प्रभावित संरचनाको पुनर्निर्माण सम्बन्धी सार्वजनिक खरिद कार्यविधि, २०७२” वमोजिम गरिनेछ ।
- (ख) गुम्बा/बिहार/स्तूपहरूको संरक्षण, जीर्णोद्धार तथा पुनर्निर्माण सम्बन्धी कार्ययोजना

तयार गरी केन्द्रीय आयोजना कार्यान्वयन इकाईले प्राधिकरण समक्ष स्वीकृतिका लागि पेश गर्नु पर्नेछ ।

- (ग) प्राधिकरणबाट स्वीकृत ड्रईड तथा डिजाइन बमोजिम गुम्बा/बिहार/ स्तूपहरूको पुनर्निर्माण गर्नुपर्नेछ । यदि स्वीकृत ड्रईड तथा डिजाइन बमोजिम पुनर्निर्माण गर्न सम्भव नभएमा प्राविधिक पुष्ट्याईको आधारमा निर्माणस्थल तथा भौगोलिक विकटताका आधारमा विशेष ड्रईड तथा डिजाइन तयार गरी पुनर्निर्माण गर्न सकिनेछ ।
- (घ) यस कार्यविधि बमोजिम पुनर्निर्माण हुने लक्षित गुम्बा/बिहार/स्तूपहरूलाई प्लिनथ एरियाका आधारमा २००० वर्ग फिट भन्दा बढीका गुम्बा/बिहार/ स्तूपहरूलाई पुनर्निर्माण गर्दा साविक स्थान प्राविधिक रूपले उपयुक्त भएमा साविक प्लिनथ एरियामा नै पुनर्निर्माण गर्न सकिनेछ ।
- (ङ) सय वर्ष भन्दा माथिका गुम्बा/बिहार/स्तूपहरूको पुनर्निर्माण गरिने हकमा विभागको पूर्व स्वीकृति लिई दफा ३ को उपदफा (ख) र दफा ४ को उपदफा (ङ)मा उल्लेख भएबमोजिम निर्माण गर्नु पर्नेछ । यदि त्यस्तो नमूना अनुसार पुनर्निर्माण गर्न विभागबाट स्वीकृति प्राप्त नभएको अवस्थामा जिल्ला आयोजना कार्यान्वयन इकाईले सम्बन्धित नमूना विभागमा पठाई विभागको राय परामर्श बमोजिम प्राप्त परिमार्जित नमूना केन्द्रीय आयोजना कार्यान्वयन इकाई मार्फत प्राधिकरणमा पठाई स्वीकृति प्राप्त गरी पुनर्निर्माण गर्नु पर्नेछ ।
- (च) अन्य संघ/संस्था तथा सहयोगी दाताहरूबाट वित्तीय सहायता उपलब्ध भइसकेको तर पुनर्निर्माणको कार्य सम्पन्न नभैसकेको हकमा यस कार्यविधि बमोजिम प्राप्त हुने अनुदान रकममा उक्त संरचना पुनर्निर्माण गर्न पहिले प्राप्त सहायता रकम कट्टागरी बाँकी हुन आउने रकम मात्र उपलब्ध गराई पुनर्निर्माण कार्य सम्पन्न गर्न सकिनेछ । पुनर्निर्माण कार्य सम्पन्न भईसकेका मुख्य गुम्बा/बिहार/स्तूपहरूको हकमा भने अनुदान रकम निकासी गरिने छैन । तर गुम्बा/बिहार/स्तूप परिसरभित्रका अन्य संरचनाहरू जस्तै: शौचालय, भान्छा घर, लामा घर र छात्रवास पुनर्निर्माण गर्न लाग्ने अनुमानित लागत रकम विनियोजित अनुदान रकमबाट प्रदान गर्न सकिनेछ ।
- (छ) भूकम्पबाट प्रभावित गुम्बा/बिहार/स्तूपहरूको संरक्षण, मर्मत संभार, जीर्णोद्धार तथा पुनर्निर्माण गर्दा केन्द्रीय आयोजना कार्यान्वयन इकाईले आवश्यकता बमोजिम निर्देशिका तयार गरी लागू गर्न सकिनेछ ।

५. कार्यान्वयन प्रक्रिया

- (क) भूकम्पबाट क्षति भएका गुम्बा/विहार/स्तूपहरू पुनर्निर्माणका लागि स्वीकृत कार्यक्रम अनुसारको अनुदान रकम/बजेट भूकम्पबाट क्षति भएका गुम्बा/विहार/स्तूपहरूको पुनर्निर्माण कार्यमा मात्र खर्च गर्नु पर्नेछ ।
- (ख) भूकम्पबाट क्षतिग्रस्त सम्बन्धित गुम्बा/विहार/स्तूप सम्बद्ध गठित उपभोक्ता/निर्माण समितिले जिल्ला आयोजना कार्यान्वयन इकाईसँग विना समन्वय आफ्नै लगानीबाट मुख्य गुम्बा/विहार/स्तूपको पुनर्निर्माण कार्य सम्पन्न गरिसकेको हकमा प्राधिकरणको निर्णय बमोजिम हुनेछ ।
- (ग) गुम्बा/विहार/स्तूपहरूको ड्रइङ, डिजाइन तथा लागत इष्टिमेट स्वीकृत गरी जिल्ला आयोजना कार्यान्वयन इकाईसँग सम्झौता भई पूर्ण वा आंशिक रूपमा पुनर्निर्माण कार्य सम्पन्न भएसकेको गुम्बा/विहार स्तूपहरूको हकमा प्राधिकरणको निर्णय बमोजिम हुनेछ ।
- (घ) पुनर्निर्माण गरिने गुम्बा/विहार/स्तूपको कामको प्रकृति, स्रोतसाधन एवम् निर्माण सामग्रीहरूको उपलब्धता, मौसमी अनुकूलता तथा भौगोलिक अवस्थाका आधारमा आयोजनाको कार्य सम्पन्न हुने समयावधी प्रचलित कानून तथा यसै कार्यविधि बमोजिम हुनेछ ।
- (ङ) भूकम्पबाट क्षतिग्रस्त गुम्बा/विहार/स्तूपहरूको संरक्षण, जीर्णोद्धार तथा पुनर्निर्माण गर्न आवश्यक प्राविधिक जनशक्ति केन्द्रीय आयोजना कार्यान्वयन इकाईले जिल्ला आयोजना कार्यान्वयन इकाई वा स्थानीय तहमार्फत उपलब्ध गराउनु पर्नेछ ।
- (च) क्षतिग्रस्त गुम्बा/विहार/स्तूपहरूको पुनर्निर्माण पश्चात् रङ्गरोगन गर्ने, भित्ते चित्र लेखन, पौवा चित्र लेखन, थान्का लेखन, मूर्ति राख्ने, कलाकृति कोर्ने लगायतका कार्यहरू सम्बन्धित गुम्बा/विहार/स्तूपसँग सम्बद्ध उपभोक्ता समिति वा उप-समिति स्वयंले आफ्नै खर्चमा गर्नु पर्नेछ ।
- (छ) गुम्बा/विहार/स्तूपहरूको पुनर्निर्माण गर्दा लैङ्गिक, अपाङ्गता एवम् बालमैत्री हुनु पर्नेछ ।
- (ज) केन्द्रीय आयोजना कार्यान्वयन इकाईले तयार गरेको ड्रइङ, डिजाइन तथा नमूना बमोजिमको परिमाण अनुमानलाई प्राधिकरणबाट स्वीकृत गरी कार्यान्वयन गर्न सकिनेछ ।

- (भ्र) तयार गरिएका नमूना र परिमाण अनुमान अनुरूप जिल्ला आयोजना कार्यान्वयन इकाईले जिल्ला दररेटका आधारमा लागत इष्टिमेट तयार गरी स्वीकृतिका लागि केन्द्रीय आयोजना कार्यान्वयन इकाईमा पठाउनु पर्नेछ ।
- (ज) जिल्ला आयोजना कार्यान्वयन इकाई/स्थानीय तहले गुम्बा/बिहार/स्तूपहरूको पुनर्निर्माण कार्यको सहजीकरण गर्नका लागि एक जना सम्पर्क व्यक्तिलाई स्पष्ट जिम्मेवारी तोकी खटाउनु पर्नेछ र निजले प्रत्येक गुम्बा/बिहार/स्तूपहरूको पुनर्निर्माण सम्बन्धी अध्यावधिक प्रगति विवरण नियमित रूपमा अनिवार्य रूपमा केन्द्रीय आयोजना कार्यान्वयन इकाई, स्थानीय तह तथा समितिलाई उपलब्ध गराउनु पर्नेछ ।
- (ट) भूकम्पबाट प्रभावित २००० वर्ग फिट प्लिन्थ एरिया भन्दा कमका गुम्बा/बिहार/स्तूपहरूको पुनर्निर्माण गर्दा सम्बन्धित उपभोक्ता समितिमाफत पुनर्निर्माण गर्ने कार्यलाई प्राथमिकता दिइनेछ । तर सम्बन्धित उपभोक्ता समितिबाट कार्य गर्न नसक्ने भनी लिखित निवेदन पेश हुन आएको खण्डमा उक्त कार्य ठेक्का प्रकृयाद्वारा गराउन सकिनेछ ।
- (ठ) पुरातात्विक महत्व वोकका सय वर्ष भन्दा पुराना तथा दुई हजार वर्ग फिट भन्दा बढी प्लिन्थ एरिया भएका ग्रेड ४ र ५ मा परेका क्षतिग्रस्त गुम्बा, बिहार तथा स्तूपहरूको पुनर्निर्माण गर्दा आवश्यकता बमोजिम विभागको पूर्व स्वीकृति लिई केन्द्रीय आयोजना कार्यान्वयन इकाईको प्रत्यक्ष संलग्नतामा गरिनेछ ।
- (ड) सय वर्ष नपुगेका दुई हजार वर्ग फिट भन्दा कम प्लिन्थ एरिया भएका ग्रेड १, २, ३, ४ र ५ मा परेका गुम्बा, बिहार तथा स्तूपहरूको संरक्षण, जीर्णोद्धार तथा पुनर्निर्माण कार्य स्थानीय तहमा फर्त गरिनेछ ।
- (ढ) विनियोजित रकम भन्दा बढी रकमको लागत ईष्टिमेट भएको गुम्बा, बिहार तथा स्तूपहरूको निर्माण गर्न सम्बन्धित उपभोक्ता समिति/व्यवस्थापन समितिबाट माग भई आएमा प्राधिकरणबाट प्राप्त हुने अनुदान रकम बाहेकको बजेट सुनिश्चितता पश्चात् केन्द्रीय आयोजना कार्यान्वयन इकाईको स्वीकृतिमा मात्र पुनर्निर्माण प्रकृया अगाडि बढाईने छ । यसरी पुनः डिजाइन ईष्टिमेट गर्दा लाग्ने प्राविधिक परामर्श शुल्क सम्बन्धित व्यवस्थापन समितिले गर्नु पर्नेछ ।
- (ण) गुम्बा/बिहार/स्तूपहरूको पुनर्निर्माण हुने स्थान स्थानान्तरणका सम्बन्धमा प्राविधिक पुष्ट्याईको आधारमा बौद्ध दर्शन प्रवर्द्धन तथा गुम्बा संचालन नियमावली तथा निर्देशिका, २०७१ बमोजिम हुने छ ।

६. वित्तीय व्यवस्थापन

- (क) पुरातात्विक महत्व वोकैका सय वर्ष भन्दा पुराना तथा दुई हजार वर्ग फिट भन्दा वढी प्लिन्थ एरिया भएका ग्रेड ४ र ५ मा परेका क्षतीग्रस्त गुम्बा, विहार तथा स्तूपहरूको पुनर्निर्माणका लागि शतप्रतिशत अनुदानको व्यवस्था गरिनेछ।
- (ख) सय वर्ष नपुगेका दुई हजार वर्ग फिट भन्दा कम प्लिन्थ एरिया भएका गुम्बा, विहार तथा स्तूपहरूको पुनर्निर्माणको हकमा भने पुनर्निर्माण गर्न लाग्ने कूल रकमको पचास प्रतिशत प्राधिकरणले अनुदानको रुपमा सम्बन्धित स्थानीय तहलाई रकम उपलब्ध गराउनेछ, र बाँकी पचास प्रतिशत रकम सम्बन्धित स्थानीय तह र गुम्बा/विहार/स्तूप व्यवस्थापन समिति अन्तर्गत रहेको उपभोक्ता समिति स्वयंले जुटाउनु पर्नेछ। तर सम्बन्धित स्थानीय तह र गुम्बा/विहार/स्तूप उपभोक्ता समितिले कूल लागतको ५० प्रतिशत रकम जुटाउन नसक्ने अवस्थामा अनुदान स्वरुप प्राप्त हुने ५० प्रतिशत रकमलाई ८० प्रतिशत मानी अपुग २० प्रतिशत रकम सम्बन्धित स्थानीय तह र सम्बद्ध उपभोक्ता समितिले जुटाई उक्त रकमले अनिवार्य रुपमा कम्तिमा ६०० वर्ग फिट प्लिन्थ एरिया कायम रहने गरी सो संरचनाको ड्रईङ, डिजाइन तथा ईष्टिमेट गरी पुनर्निर्माण गर्नु पर्नेछ। यसरी पुनः ड्रईङ, डिजाइन तथा ईष्टिमेट गर्दा लाग्ने प्राविधिक परामर्श शुल्क सम्बन्धित व्यवस्थापन समितिले व्यहोर्नु पर्नेछ।
- (ग) वर्गीकरण गर्दा ग्रेड १ मा परेका गुम्बा/विहार/स्तूपहरूको संरक्षण कार्यका लागि एकमुष्ट रुपमा तीन लाख रुपैयाँ अनुदान रकम उपलब्ध गराइनेछ।
- (घ) वर्गीकरण गर्दा ग्रेड २ मा परेका गुम्बा/विहार/स्तूपहरूको मर्मत कार्यको लागि लागत इष्टिमेट बमोजिम एक तले संरचनाको लागि अधिकतम पाँच लाख रुपैयाँसम्म र एक तला भन्दा माथिको हकमा अधिकतम दश लाख रुपैयाँसम्म अनुदान रकम उपलब्ध गराइनेछ।
- (ङ) वर्गीकरण गर्दा ग्रेड ३ मा परेका गुम्बा/विहार/स्तूपहरूका लागि मर्मत कार्यको लागि लागत इष्टिमेट बमोजिम एक तले संरचनाको लागि अधिकतम दश लाख रुपैयाँसम्म र एक तला भन्दा माथिको हकमा अधिकतम पचिस लाख रुपैयाँसम्म अनुदान रकम उपलब्ध गराइनेछ।
- (च) पुनर्निर्माण वा मर्मत संभार कार्यको अनुगमन तथा भैपरी वापतको खर्च लागत

अनुमानको बढीमा ३ प्रतिशतसम्म कार्यान्वयन गर्ने निकायले कट्टा गरी राख्न सकिनेछ ।

(छ) विनियोजित अनुदान रकम भन्दा बढि रकमको लगत ईष्टिमेट भएको खण्डमा बढि भएको रकम सम्बन्धित गुम्बा/बिहार/स्तूप व्यवस्थापन समितिले व्यहोर्नु पर्नेछ ।

७. गुनासो सुनुवाई सम्बन्धी व्यवस्था

भूकम्पबाट प्रभावित गुम्बा/बिहार/स्तूपहरूको संरक्षण, जिर्णोद्धार तथा पुनर्निर्माण गर्ने क्रममा प्राप्त हुन आएका गुनासोहरूका सम्बन्धमा प्राधिकरणको केन्द्रिय गुनासो व्यवस्थापन समितिबाट समाधान गरिनेछ ।

८. उपभोक्ता/निर्माण समिति सम्बन्धी व्यवस्था

(क) भूकम्पबाट प्रभावित कुनै पनि गुम्बा/बिहार/स्तूपको संरक्षण, जीर्णोद्धार तथा पुनर्निर्माण कार्यका लागि सम्बन्धित गुम्बा/बिहार/स्तूप व्यवस्थापन समिति अन्तर्गत देहाय बमोजिमको एउटा उपभोक्ता/निर्माण समिति गठन गरिनेछ:

१. गुम्बा/बिहार/स्तूपको प्रमुख लामा/भन्ते वा व्यवस्थापन समितिको अध्यक्ष
- अध्यक्ष
२. गुम्बा/बिहार/स्तूपको व्यवस्थापन समितिको कोषाध्यक्ष - कोषाध्यक्ष
३. गुम्बा/बिहार/स्तूपको लामा/ आनी मध्येबाट २ जना - सदस्य
४. सम्बन्धित वडाले सिफारिश गरेको कम्तिमा १ जना स्थानीय महिला प्रतिनिधि सहित कूल २ जना - सदस्य
५. सम्बन्धितगुम्बा/बिहार/स्तूप व्यवस्थापन समितिको सचिव - सदस्य सचिव

अध्यक्षको हकमा सम्भव भएसम्म सम्बन्धित गुम्बा/बिहार/स्तूपहरूका प्रमुख लामा/भन्ते नै अध्यक्ष रहने, तर सो व्यक्ति हुन नसके मात्र व्यवस्थापन समितिका अध्यक्ष स्वयं उपभोक्ता/निर्माण समितिको अध्यक्ष हुन सक्नेछ । साथै सम्बन्धित गुम्बा/बिहार/स्तूपहरूको व्यवस्थापन समितिका कुनै पदाधिकारी तत्काल उपलब्ध नभएमा वा उपभोक्ता वा निर्माण समितिको कुनै पदमा रही कार्य गर्न असमर्थ भएमा सम्बन्धित गुम्बा/बिहार/स्तूप व्यवस्थापन समितिले अन्य पदाधिकारीहरू मध्येबाट

छनौट गरी उपभोक्ता वा निर्माण समितिलाई पूर्णता दिन सकिनेछ ।

(ख) सम्बन्धित गुम्बा/बिहार/स्तूपको उपभोक्ता/निर्माण समितिको कार्यप्रणाली प्रचलित कानून बमोजिम हुनेछ ।

(ग) “ग्रेड १” अन्तर्गत संरक्षण गरिने गुम्बा/बिहार/स्तूपहरूको हकमा उपभोक्ता/निर्माण समिति गठन नगरी सोभै सम्बन्धित गुम्बा/बिहार/स्तूपको व्यवस्थापन समितिमाफत कार्य गर्न सकिनेछ ।

५. अनुगमन तथा सुपरिवेक्षण समिति

(क) भूकम्पबाट प्रभावित गुम्बा/बिहार/स्तूपको संरक्षण, मर्मत, संभार, जीर्णोद्धार तथा पुनर्निर्माण सम्बन्धी कार्यको अनुगमन तथा सुपरिवेक्षण गर्ने कार्यका लागि देहाय बमोजिमका दुईवटा तहमा अनुगमन समितिहरू गठन गरिनेछ ।

अ. केन्द्रीय अनुगमन समिति:

- (१) आयोजना निर्देशक, केन्द्रीय आयोजना कार्यान्वयन इकाई (अनुदान व्यवस्थापन तथा स्थानीय पूर्वाधार) - संयोजक
- (२) बौद्ध दर्शन प्रवर्द्धन तथा गुम्बा विकास समितिका कार्यकारी निर्देशक/प्रतिनिधि - सदस्य
- (३) बौद्ध दर्शन प्रवर्द्धन तथा गुम्बा विकास समितिका उप-सचिव - सदस्य
- (४) राष्ट्रिय पुनर्निर्माण प्राधिकरणको सम्पदा संरक्षण शाखाका पुरातत्व अधिकृत - सदस्य
- (५) नेपाल गुम्बा बिहार महासंघ अध्यक्ष/प्रतिनिधि - सदस्य
- (६) आयोजना उप-निर्देशक, भूकम्पीय गुम्बा पुनर्निर्माण आयोजना -सदस्य सचिव

आ. जिल्ला स्तरीय अनुगमन समिति

(क) सम्बन्धित जिल्ला समन्वय समितिको प्रमुखको अध्यक्षतामा रहेको मौजुदा जिल्ला सहजीकरण समितिले नै यस कार्यविधि बमोजिमको कामको आवश्यकता अनुसार अनुगमन गर्नेछ ।

(ख) उपदफा (क) बमोजिम गठित केन्द्रीय अनुगमन समितिमा आवश्यकता अनुसार अन्य विज्ञहरूलाई समेत आमन्त्रण गर्न सकिनेछ ।

- (ग) उपदफा (क) बमोजिम गठित केन्द्रिय अनुगमन समितिले जिल्ला स्तरीय अनुगमन समितिको लागि र आफ्नोलागि अनुगमन प्रयोजनार्थ प्राथमिकता सूची निर्धारण गरी छुट्टा छुट्टै सुपरिवेक्षण योजना तयार गरी प्राधिकरणमा पेश गर्नुपर्नेछ ।
- (घ) गुम्बा/बिहार/स्तूपको संरक्षण, जीर्णोद्धार तथा पुनर्निर्माण गर्दा उपदफा (ग) बमोजिम तयार गरिएका सुपरिवेक्षण योजना अनुरूप भए नभएको अनुगमन एवम् निरीक्षण गरी जिल्ला स्तरीय समितिले केन्द्रीय समितिलाई सो को प्रतिवेदन पेश गर्नुपर्नेछ र केन्द्रीय अनुगमन समितिले समेत आफ्नो योजना अनुसार छुट्टै अनुगमन एवम् निरीक्षण गरी एकिकृत प्रतिवेदन प्राधिकरण समक्ष पेश गर्नुपर्नेछ ।

१०. प्रशिक्षण सम्बन्धी व्यवस्था

- (क) बौद्ध धर्म, सँस्कृति, रहनसहन, रितिरिवाज र परम्पराको संरक्षण, संबर्द्धन गर्ने एवं आर्थिक पुनः स्थापनाका कार्यक्रमहरू गर्ने सम्बन्धमा बौद्ध धर्म प्रवर्द्धन तथा गुम्बा विकास समितिको समेत सहभागितामा आवश्यक तालिमहरूको व्यवस्था गरिनेछ ।
- (ख) पुनर्निर्माण तथा जिर्णोद्धार कार्यलाई प्रभावकारी बनाउन आवश्यक निर्देशिका तथा मापदण्ड निर्माण गरी आवश्यकता अनुसार केन्द्रीय आयोजना कार्यान्वयन इकाई र लाभग्राही तथा बौद्ध दर्शन प्रवर्द्धन तथा गुम्बा विकास समितिको संयुक्त पहलमा पुनर्निर्माण पहिले र पुनर्निर्माण पश्चात् तालिमहरूको प्रबन्ध गर्न सकिनेछ ।

११. प्रचलित कानून बमोजिम हुने

- (क) खारेजी र वचाउ: “भूकम्पबाट प्रभावित गुम्बा/बिहारहरूको संरक्षण, जीर्णोद्धार तथा पुनर्निर्माण सम्बन्धी कार्यविधि, २०७४” खारेज गरिएको छ । “भूकम्पबाट प्रभावित गुम्बा/बिहार/स्तूपहरूको संरक्षण, जीर्णोद्धार तथा पुनर्निर्माण सम्बन्धी कार्यविधि, २०७५” लागु हुनुभन्दा अघि भए गरेका कार्यहरू यसै “भूकम्पबाट प्रभावित गुम्बा/बिहार/स्तूपहरूको संरक्षण, जीर्णोद्धार तथा पुनर्निर्माण सम्बन्धी कार्यविधि, २०७५” बमोजिम भए गरेको मानिनेछ ।
- (ख) यस कार्यविधिमा लेखिएको कुरामा यसै कार्यविधि बमोजिम र अन्य कुराहरूका हकमा प्रचलित ऐन, नियम, कार्यविधि, निर्देशिका एवं मापदण्ड बमोजिम हुनेछ ।

अनुसूची १

- अ. “ग्रेड १” - संरचना रहेको वरिपरिका क्षेत्र जसको मर्मत नगरे गुम्बा/बिहार/स्तूपमा जोखिम रहने संरचनाहरू यस वर्गमा पर्नेछन् ।
- आ. “ग्रेड २” -गुम्बा/बिहार/स्तूपहरूलाई सामान्य मर्मत गरी प्रयोगमा ल्याउन सकिने संरचनाहरू यस वर्गमा पर्नेछन् ।
- इ. “ग्रेड ३” -गुम्बा/बिहार/स्तूपहरूलाई वृहत मर्मत पश्चात् मात्र पुनर्प्रयोगमा ल्याउन सकिने संरचनाहरू यस वर्गमा पर्नेछन् ।
- ई. “ग्रेड ४” -गुम्बा/बिहार/स्तूपहरू क्षति भएको, प्रयोग गर्न नमिल्ने तथा भत्काएर पुनर्निर्माण गर्नुपर्ने संरचनाहरू यस वर्गमा पर्नेछन् ।
- उ. “ग्रेड ५” -गुम्बा/बिहार/स्तूपहरू पूर्ण रुपमा क्षति भई भग्नावशेष मात्र बाँकी रहेको अवस्थामा पुनर्निर्माण गर्नुपर्ने संरचनाहरू यस वर्गमा पर्नेछन् ।

